

Naisten kunnallinen äänoikeus ja vaalikelpoisuus 100 vuotta

Kari Prättälä

14.12.2017

Naiset kunnallisessa päätöksenteossa

- Naisten äänioikeuden ja vaalikelpoisuuden laajentaminen oli osa kamppailua valtiollisen yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden, yksikamarisen eduskunnan ja Suomen itsenäisyyden puolesta.
- Naisten yhdenvertaiseen äänioikeuden ja vaalikelpoisuuden sisältäneet kunnallislait hyväksyttiin eduskunnassa 16.11.1917 ja julkaistiin asetuskokoelmassa 27. marraskuuta 1917. Naisten oikeuksia osallistua kunnallishallinnon päätöksentekoon ei enää rajattu erityisin säännöksin.
- Naiset olivat pitkään huomattavan aliedustettuina kunnanhallituksissa, lautakunnissa ja muissa valtuuston valitsemissa toimielimissä. Tätä on vähitellen korjannut tasa-arvolaki.

MKunA 1865, KKaupA 1873

- ”Leski, miehestänsä eroitettu vaimo tahi naimaton, täysivaltainen nainen nauttikoot ... ääntö-oikeutta”- Maalaiskuntia koskevan kunnallisasetuksen 10.3 §.
- Äänioikeus ei muutoinkaan ollut yleinen ja yhtäläinen – äänten määrä riippui henkilön kunnalle maksamista veroista (veroäyrien määrä).

Naisilla ei ollut vaalikelpoisuutta

- Naiset eivät olleet vaalikelpoisia valtuusmiehiksi, valtuutetuiksi.
- Maalaiskunnan kunnallislautakuntaan äänioikeutettu nainen kelpasi, mutta ei kaupungin rahatoimikamariin .
- Säätyvaltiopäivät: aatelisto, papisto, talonpojat, porvaristo ...

Vuodet 1906 – 1917:

- Valtiollinen yleinen ja yhtäläinen äänoikeus lisäsi paineita uusiin kuntalakeihin
- 1908 eduskunta hyväksyi uudet yleiseen ja yhtäläiseen äänioikeuteen perustuvat kunnallislait, mutta uusi venäläistämiskausi tuli väliin, eikä keisari niitä vahvistanut.
- Kunnallislakien valmistelua ja säätämistä päästiin jatkamaan vasta keväällä 1917. Lait saatiin etenemään kuitenkin vasta sitten kun Suomen eduskunta 15.11.1917, Venäjän lokakuun vallankumouksen jälkeen, julistautui korkeimman vallan haltijaksi.

Yhtäläinen äänioikeus ja vaalikelpoisuus

- Uudet kunnallislain julkaistiin asetuskokoelmassa 27.11. 1917. Soveltamaan päästiin vasta syksyllä 1918.
- Äänioikeus jokaisella kunnan jäsenellä, sekä miehellä että naisella, joka ennen vaalivuoden alkua oli täyttänyt 20 vuotta.
- Ei verojen maksuun tai muita varallisuusasemaan liittyviä rajoituksia.
- Vaalikelpoinen valtuutetuksi ja kunnan muihin luottamustoimiin oli jokainen äänioikeutettu.

Takauskuiltakaan ei ole vältytty...

- Vuonna 1919 ns. tynkäeduskunta säätii äänioikeusikärajaksi 24 vuotta ja palautti verovelvollisuuden äänioikeuden perustaksi. Samana vuonna eduskuntavaalien jälkeen äänioikeus kuitenkin laskettiin 21 vuoteen ja verovelvollisuus äänioikeuden edellytyksenä poistettiin, verojen maksamattomuus säilyi.
- Äänioikeusikäraja laskettiin 20 vuoteen vasta vuonna 1968 ja 18 vuoteen vuonna 1972.

Äänioikeuden käyttö ja valtuusto jäsenyys

- 1918-1936 alhainen äänestysprosentti: 30-40 %
vaalit aluksi joka vuosi, sitten joka kolmas vuosi
- Pitkät listat vuoteen 1953 saakka – mikä vaikutus?
- Naisten äänestysprosentti 1980 saakka alhaisempi kuin miesten – sen jälkeen korkeampi
- Osuus valtuutetuista v. 1945 4,4 %, 1980 22 %, vuonna 2017 39 %

Tasa-arvolaki I

- HE 57/1985 vp: ”Valtion komiteoissa, neuvottelukunnissa ja muissa vastaavissa toimielimissä tulee, jollei erityisistä syistä muuta johdu, olla sekä naisia että miehiä.”
- Hyväksytyssä laissa myös: ”kunnan lautakunnissa”
- Tulkinta: koskeeko kunnanhallituksia. KHO: ei koske
- HE 1987: kunnallisissa toimielimissä...

Tasa-arvolaki II

- "...miehiä ja naisia." Riittääkö yksi? KHO: yksi riittää.
- HE 90/1994: "tasapuolisesti miehiä ja naisia..."
Laki: "naisia ja miehiä kumpiakin vähintään 40 prosenttia..."
- V. 2005: kuntien yhteistoimintaelimet, kuntaenemmistöiset yhtiöt – "tasapuolisesti miehiä ja naisia"

Lopuksi

- Yhtäläinen äänioikeus ja vaalikelpoisuus on välttämätön mutta ei riittävä perusta tasaveroisille vaikutusmahdollisuuksille. Ne eivät takaa sitä, että yhtäläiset oikeudet myös käytännössä toteutuvat.
- Kunnat joutuvat tulevaisuudessa yhä useammin sopeutumaan siihen, että demokraattista päätöksentekoa rajoittavat perusoikeudet ja erilaiset tasa-arvoisen osallisuuden takaavat säännökset.